

терапевтичних новин та новинок, проведення арт-терапевтичного заняття.

Так як студенти перших-других курсів ще не володіють значним досвідом, як правило, заняття готують та проводять по черзі студенти третього-шостого курсів. Якщо студенти працюють у парі, можливе поєднання студентів молодших курсів із старшими, що дає першим можливість отримати практичний досвід, спираючись на підтримку більш досвідченого товариша.

Декілька разів на рік учасники клубу запрошують на свої зустрічі арт-терапевтів та соціальних працівників, які мають досвід використання методів арт-терапії, що сприяє розширенню їхнього досвіду.

Активну участь члени клубу беруть у реалізації грантових програм центру соціально-психологічної допомоги та акціях кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки. Так, наприклад, студенти-члени арт-терапевтичної майстерні брали активну участь у роботі Центру з формування лідерських якостей студентів з особливими потребами, надавали допомогу у проведенні реабілітаційної роботи військовим та переселенцям із зони АТО та Автономної республіки Крим (самостійно розробляли та проводили арт-терапевтичні заняття).

При арт-терапевтичній майстерні діє студентська інтерв'язійна група, що дозволяє учасникам клубу отримувати поради щодо подальшої роботи з клієн-

тами, обмінюватися досвідом та обирати оптимальні шляхи вирішення тих проблем, з якими зустрілися майбутні соціальні працівники під час використання методів арт-терапії. Така групова підтримка сприяє залученню значної кількості студентів до арт-терапевтичної діяльності та забезпечує формування внутрішньої мотивації до використання методів арт-терапії.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Таким чином, забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до використання методів арт-терапії має відбуватися із врахуванням потенціалу поза аудиторних форм роботи, які сприяють не лише відпрацюванню і закріпленню необхідних професійних навичок, але і дають майбутнім фахівцям можливість розвивати самостійність та отримати позитивний досвід самовдосконалення.

У подальшому автором планується написання ще кількох статей з цієї проблематики, зокрема: методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до використання методів арт-терапії.

Список використаної літератури:

1. Методичні рекомендації щодо проходження практики студентами I, II, III, IV, V, VI курсів спеціальності «Соціальна робота». – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2010. – 67 с.

УДК.37.036 (018.26)

Слятіна І.О.

КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У статті аналізуються питання, що характеризують сучасний стан та особливості музично-естетичного виховання учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи і сім'ї. Запропоновано низку критеріїв та показників, що дозволяють визначити високий, середній та низький рівень відповідної музично-естетичної вихованості підлітків.

Ключові слова: критерій, показник, музично-естетична вихованість, взаємодія школи і сім'ї, підліток,

Слятіна І.А. Критерии и показатели музыкально-эстетической воспитанности учащихся подросткового возраста. В статье анализируются вопросы, характеризующие современное состояние и особенности музыкально-эстетического воспитания учащихся подросткового возраста в условиях взаимодействия школы и семьи. Предложен ряд критериев и показателей, позволяющих определить высокий, средний и низкий уровень соответствующей музыкально-эстетической воспитанности учащихся подросткового возраста.

Ключевые слова: критерий, показатель, музыкально-эстетическая воспитанность, взаимодействие школы и семьи, подросток.

Sliatina I. O. Criteria and parameters of music and aesthetic education of adolescents *The article analyzes the issues that characterize the current state and features musical and aesthetic education of adolescent in terms of interaction between school and family. Offered a list of criteria and indicators for determining high, medium and low levels of appropriate musical and aesthetic education of adolescence.*

Keywords: criteria, musical and aesthetic education, interaction of school and family, adolescents.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Вивчення теоретичних засад музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї дозволило зазначити, що цей процес є складним, багатоаспектним, детермінованим зовнішніми і внутрішніми чинниками. Це зумовлює необхідність розкриття характерних закономірностей набуття особистістю музично-естетичного досвіду, виділення обставин, які супроводжують цей процес, надаючи йому конкретного змісту, характеру та спрямованості. Пошук відповіді на актуальні питання музично-теоретичного виховання учнів підліткового віку передбачає теоретико-концептуальне його осмислення, а також аналіз реалій, в яких знаходяться суб'єкти вказаного процесу, зокрема, учні, вчителі та батьки.

На теоретичному рівні виділено основні підходи до інтерпретації музично-естетичного виховання як соціального, мистецького та особистісного явища, що дозволило підкреслити відповідну залежність вказаного процесу, його спроможність певним чином реагувати на існуючі впливи, чинники та явища. Водночас зроблено висновок, що музично-естетичне виховання все більше позиціонує як система, спроможна цілеспрямовано впливати на розвиток учнів, маючи при цьому достатні можливості для самозабезпечення, повноцінного функціонування та вирішення визначених перед нею естетико-виховних завдань.

Згідно логіки наукового пошуку виникла необхідність розгляду низки питань, що характеризують сучасний стан та особливості музично-

естетичного виховання учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності зміцнення взаємодії школи і сім'ї у вихованні молодого покоління наголошували відомі педагоги К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський. Окремі аспекти вказаної проблеми досліджували вчені в галузі історії педагогіки, теорії виховання, методики організації музично-творчої діяльності учнів різних вікових груп. Автори досліджень акцентують увагу на важливості формування в учнів оцінного ставлення до окремих засобів музики (Ю.Соколовський), розвитку творчої активності у процесі музично-естетичного виховання (О.Лобова), естетичного виховання учнів на народних музичних традиціях (І.Таран), формування духовних цінностей школярів у взаємодії сім'ї, школи і установ культури (С.Бойко), розвитку музично-естетичних інтересів учнів (О.Дем'янчук), ролі сім'ї у формуванні музичних інтересів молодших школярів (О.Замошина).

Мета нашої статті проаналізувати критерії та показники, необхідні для діагностики музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Приймаючи рішення з цього питання ми виходили з розуміння того, що музично-естетична вихованість є інтегрованою властивістю особистості, яка покликана забезпечувати плідний духовно-практичний зв'язок з музичним мистецтвом як соціальною, художньою та естетичною цінністю; засвідчувати багатоаспектний досвід освоєння окремих творів музичного мистецтва, а також його жанрів та видів; спонукати особистість до активної взаємодії з музичним мистецтвом на основі його повноцінного сприймання, оцінювання та інтерпретації під час спілкування та виконання.

З урахуванням зазначеного нами запропоновано низку критеріїв та показників, покликаних сприяти у визначенні відповідних рівнів музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку (таблиця 1).

Таблиця 1

Критерій музично-естетичної вихованості учнів	Показники музично-естетичної вихованості		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Ціннісно-орієнтаційний критерій музично-естетичної вихованості учнів	Інтерес до формальних аспектів музичного мистецтва	Інтерес до художньої цінності музичного мистецтва	Інтерес до естетичної цінності музичного мистецтва
Інформаційно-змістовий критерій музично-естетичної вихованості учнів	Знання окремих творів музичного мистецтва	Знання жанрів музичного мистецтва	Знання різних видів музичного мистецтва
Діяльнісно-процесуальний критерій музично-естетичної вихованості учнів	Сприймання творів музичного мистецтва	Оцінювання творів музичного мистецтва	Інтерпретація творів музичного мистецтва

Виділення **ціннісно-орієнтаційного** критерію зумовлено тим, що духовно-практичний зв'язок підлітків з музичним мистецтвом має ціннісне забарвлення. Йдеться про певні почуття, інтереси, погляди, орієнтації, потреби, які учні виявляють по відношенню до музичного мистецтва. Адже у попередні роки свого життя, навчання, праці, спілкування підлітки мали можливість взаємодіяти з музичним мистецтвом, сприймати окремі твори, насолоджуватися їх виразною та емоційною забарвленістю. Акумуляовані на рівні свідомості учнів враження, почуття, уявлення, погляди не залишаються без відповідної уваги, спонукують підлітків до певних кроків у напрямку взаємодії з музичними цінностями. Саме тому важливим є питання про якісну основу ціннісно-орієнтаційних дій учнів, їх спроможність взаємодіяти з музичним мистецтвом.

Важливо зазначити, що музичне мистецтво є багатоаспектним за своїм ціннісним змістом. У ньому особистість може знаходити відповідь на різні питання соціального життя, суспільних відносин, ставлення людини до природи, предметів побуту, праці, творчості. У творах музичного мистецтва втілюються художньо-творчі ідеї, спрямовані на акумулювання особливого емоційного стану, створення оригінального і неповторного художнього образу, здатного захопити людину своєю динамікою, композицією тощо. Маючи внутрішню зумовленість і цілісність, спроможність захоплювати людину виразністю змісту і форми, твори музичного мистецтва водночас характеризуються можливістю створення на основі інтеграції, соціального використання особливого музично-естетичного середовища. Його особливість полягає в тому, що в ньому можуть об'єднуватися, компонуватися, порівнюватися окремі музичні твори, створюючи тим самим особливу

ситуацію. Це дозволяє визначати музичне мистецтво, оцінювати його та інтерпретувати як естетичну категорію. Для людини це стає важливим в силу того, що вона отримує можливість відкривати в творах мистецтва на основі їх порівняння, співставлення, об'єднання особливий зміст, характерні ознаки виразності, пов'язані з естетичним освоєнням музично-творчої продукції, її сприймання як естетичної цінності.

Усвідомлення того, що музичне мистецтво може мати соціальну, художню та естетичну цінність спонукає сучасну освітньо-виховну практику до вирішення завдання, пов'язаного з визначенням готовності учнів підліткового віку до встановлення з музичним мистецтвом відповідного зв'язку. Ця готовність виявляється у характері, змісті, способах взаємодії з творами музичного мистецтва. Згідно ціннісно-орієнтаційного критерія важливими є інтереси учнів у сфері музичного мистецтва, ціннісні орієнтації, які засвідчують про їх активність у напрямку вибору, сприймання, спілкування з музичним мистецтвом.

З огляду на це нами виділено показники музично-естетичної вихованості підлітків. Так, показником низького рівня музично-естетичної вихованості учнів названо вияв учнями інтересу до формальних ознак музичного мистецтва. Йдеться про такі формальні ознаки музичних творів, як їх виконання популярною музично-інструментальною групою, за участю відомих співаків, артистів, включення творів до певної музичної програми, фестивалю, конкурсу тощо. Орієнтуючись на формальні ознаки музичних творів, підлітки тим самим засвідчують відсутність вагомих мотивів та орієнтацій на взаємодію з мистецтвом як художньо-творчим продуктом.

Показником середнього рівня музично-естетичної вихованості підлітків нами названо вияв інтересу до художньої цінності музичного мистецтва. Адже орієнтуючись на музичне мистецтво як художню цінність підлітки тим самим визначають своє ставлення до музичних творів як особливої форми і способу образного відображення навколишньої дійсності. Учні в даному випадку менше цікавлять формальні, атрибутивні ознаки, пов'язані з виконанням музичних творів. Їх інтерес переважно пов'язується зі змістом музичного образу, засобами передачі музично-творчої ідеї, можливостями музичного твору у передачі певних почуттів, думок та поглядів тощо.

Якщо на низькому та середньому рівнях музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку інтерес до музики пов'язаний з її формальними ознаками та художньо-виразною цінністю, то на високому рівні вказаної готовності духовний зв'язок з музичним мистецтвом набуває естетичного значення. При цьому учні виявляють інтерес до музичних творів як прояву естетичного. Йдеться про їх інтерес до музичної продукції, яка в разі порівняння, співставлення, об'єднання та інтеграції засвідчує про свою відмінність, особливість, оригінальність, здатність викликати особливі почуття прекрасного, піднесеного, витонченого та гармонійного.

Приймаючи рішення щодо *інформаційно-змістового* критерія ми виходили з розуміння того, що музично-естетична вихованість учнів підліткового віку засвідчує про їх спроможність спиратися на особистісний досвід, засвоєні знання, визначені погляди. Йдеться про наявність внутрішньої основи того механізму, на який учні можуть спиратися для прийняття свідомих рішень щодо встановлення зв'язку з музичним мистецтвом духовного зв'язку.

Можна спостерігати за характером і змістом відносин, які складаються між учнями підліткового віку і мистецтвом. В одному випадку їх ставлення до музичного мистецтва характеризується спонтанними рішеннями, прийнятими на емоційному рівні, в іншому – зв'язок з музичним мистецтвом визначається посиленням інтелектуальної складової, зверненням до певних знань в галузі музичної практики. Спираючись на емоційний та інтелектуальний досвід освоєння музичного мистецтва учні засвідчують музично-естетичну вихованість, яка виявляється у володінні необхідними знаннями щодо музичного мистецтва, його творів, жанрів та видів.

Музичне мистецтво є багатограним за своїм змістом, характером відображення навколишньої дійсності, способами передачі певних почуттів, думок та поглядів. Ця обставина засвідчує, що на прикладі одного музичного твору неможливо усвідомити естетичний зміст та потенціал музичного мистецтва, неможливо відчувати широку палітру почуттів, які здатне передати людині музичне мистецтво. Саме тому виникає необхідність багатогранного пізнання учнями музичного мистецтва, накопичення ними відповідних знань, які б відкривали шлях для повноцінного освоєння світу музичних образів, їх сприймання, порівняння та узагальнення.

Важливо зазначити, що знання учнями окремого музичного твору є однією зі сходинок по шляху накопичення знань про музичне мистецтво. На прикладі музичного твору підлітки отримують знання, які засвідчують про один із можливих варіантів емоційно-образного відображення дійсності. Наступні кроки музично-естетичного пізнання пов'язані з тим, що учні відкривають для себе емоційно-образну палітру музич-

них жанрів і на цій основі збагачують свій досвід відносин з музичним мистецтвом. Найбільш потужними виявляються дії учнів, які характеризуються освоєнням найважливіших різновидів музичного мистецтва. Знання підлітків, сформовані на прикладі різних видів музичного мистецтва, відкривають простір для активного зв'язку з мистецтвом та використання його емоційно-образного та естетичного потенціалу.

Виходячи із зазначеного нами прийнято рішення щодо виділення показників музично-естетичної вихованості учнів. З урахуванням інформаційно-змістового критерія зазначено, що показником низького рівня музично-естетичної вихованості учнів є мозаїчні знання окремих музичних творів, які засвоюються без усвідомлення їх жанрової та видової приналежності. Такі знання музичного мистецтва мають характер інформаційного фону і не спроможні створювати учням необхідну основу для усвідомлення естетичного змісту музичного мистецтва. Акумуляовані на рівні почуттів, знань та уявлень окремі музичні твори переважно залишаються без належного використання і не впливають на художньо-естетичне ставлення до музичного мистецтва.

До показника середнього рівня музично-естетичної вихованості підлітків віднесено знання жанрів музичного мистецтва. Йдеться не лише про знання жанрової палітри та можливостей музичного мистецтва, але й про музичні твори, виконані в руслі певних жанрових рішень. Знання учнями музичних жанрів засвідчує про те, що інформація про музичне мистецтво набуває у свідомості підлітків певної структурованості, тематичної та художньо-образної визначеності. Це дозволяє підліткам здійснювати аналітичну та оціночну діяльність, порівнювати та співставляти в межах музичного жанру окремі твори та робити висновки щодо їх художньої цінності.

Показником високого рівня музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку визначено знання різновидів музичного мистецтва та володіння відповідними прикладами музично-естетичних рішень. Зазначимо, що знання різновидів музичного мистецтва є свідченням того, що учні мають у своєму досвіді широкий спектр спілкування та пізнання музичного мистецтва, не обмеженого творчістю певного автора чи жанрових можливостей. В арсеналі їх взаємовідносин з музичним мистецтвом знаходяться знання, пов'язані з розвитком таких видів музичного мистецтва, як музика народна, класична, естрадна та ін. Наявність такого досвіду є суттєвим для учнів, створює умови для самостійного прийняття рішень щодо естетичної цінності музичних творів, їх спроможності бути оригінальними, самобутніми у сфері пізнання та відображення дійсності за законами краси.

Виділення *діяльнісно-процесуального* критерію зумовлено тим, що в підлітковому віці посилюється роль безпосередньої активності учнів, їх спроможності виступати в якості суб'єкта естетичного освоєння дійсності та мистецтва. Перед учнями постають питання, вирішення яких є можливим лише за умови їх безпосередньої участі у процесі сприймання, осмислення та використання на практиці музично-естетичних цінностей. Саме тому важливим є урахування в освітньо-виховному процесі готовності підлітків до здійснення необхідних процесуальних дій, пов'язаних з встановленням духовного зв'язку з музичним мистецтвом та його використанням учнями у процесі навчання, дозвілля, творчості тощо.

Як зазначають вчені (О. Рудницька, Г. Падалка та ін.), процес зв'язку особистості з музичним мистецтвом

має процесуальний характер і відбувається на емоційному, інтелектуальному та творчому рівнях. Так, першоосовною зв'язку з музичним мистецтвом є емоційно-чуттєва активність учнів, які у процесі сприймання музичних творів емоційно реагують, співпереживають, насолоджуються почутим, відчувають задоволення від спілкування з прекрасним в мистецтві. [6, 9]. Без емоційного реагування на сприйняте в музиці учні не можуть встановлювати зв'язок з мистецтвом. Проте, проявом емоційної реакції не може обмежуватися процес освоєння музичного мистецтва. Він повинен переходити на рівень інтелектуально-оціночних дій і тим самим забезпечувати відповідне осмислення сприйнятого. Аналітичні дії учнів допомагають у визначенні цінності творів мистецтва як особливої форми художньо-образного відображення дійсності. Отриманий на цій основі досвід є важливим для наступного етапу освоєння музичного мистецтва, який передбачає інтерпретацію музичних творів на вербальному та виконавському рівнях. Завдяки цьому учні можуть привнести у процес освоєння музичного мистецтва власні почуття, позиції, орієнтації, актуалізуючи за допомогою музичного матеріалу певні прояви естетичного та художнього змісту.

Як зазначають К.Журба, Е.Заредікова, «для підлітків творчість є засобом самовираження і самоствердження. Значущими у підлітковій творчості є пошук і випробування власних можливостей, дослідження певних процесів, життєві відкриття» [4, с.342].

З урахуванням зазначеного нами визначено відповідні показники музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку. Згідно діяльнісно-процесуального критерія зазначено, що наявність у процесі освоєння музичного мистецтва лише емоційного реагування на твори мистецтва є показником низького рівня музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку. Емоційно-чуттєве сприймання музичних творів є важливим, але недостатнім для повноцінного їх освоєння.

Уміння учнів оцінювати те, що викликало емоційну реакцію і відгук від сприйнятого в музичних творах, віднесено до показника середнього рівня музично-естетичної вихованості учнів. Адже на цьому рівні естетичного освоєння музичних творів емоційна активність підлітків доповнюється інтелектуальними діями, спрямованими на осмислення та оцінку того, що було предметом їх сприймання та аналізу. Показником високого рівня музично-естетичної вихованості учнів визнано вміння учнів творчо реагувати на вказані цінності. Для

виконання цих дій учням потрібно не лише емоційно та інтелектуально забезпечувати цей процес, але й привнести в нього актуалізовані на особистісному рівні творчі позиції, погляди, наміри, які знаходять своє відображення в інтерпретації музично-естетичного матеріалу.

Висновки. Зазначене дозволяє констатувати, що для теоретичного діагностування питання щодо критеріїв та показників музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку не отримало достатнього висвітлення. Це зумовлює необхідність подальшого вивчення цього питання та обґрунтування необхідності упровадження у діагностичному процесі критеріїв та показників, які б засвідчили існуючий стан та особливості музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку у взаємодії школи і сім'ї. Обґрунтовані нами на теоретичному рівні критерії та показники спрямовано на те, щоб дослідити рівні музично-естетичної вихованості учнів підліткового віку.

Список використаних джерел:

1. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): [навч. – метод. посібник] / А.М. Бойко. – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
2. Бутенко В.Г. Педагогіка краси як теоретико-методична основа естетичної освіти і виховання молоді / В.Г. Бутенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. I – Теорія та історія педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 267 – 278.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
4. Журба К. О. Формування духовної культури у дітей середньої ланки школи / К. Журба, Е. Заредікова // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: [матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 р.] / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2005. – С. 338 – 342.
5. Масол Л.М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій / Л.М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 1. – С. 2 – 5
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – Київ: Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
8. Родина педагогіка: [навч. – метод. посіб.] / А.А. Марушкевич та ін. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 215 с.
9. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: [навч. посібник] / О.П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
10. Сапожнік О. Р. Музично-естетичне виховання старшокласників у системі середніх загальноосвітніх шкіл різного типу / О. Сапожнік // Рідна школа. – №4. – 2001. – С. 12-14.

УДК 378.147.1:656.2:004.9

Кочина В.

ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Стаття присвячена питанням формування культури професійного спілкування майбутніх інженерів-педагогів. Проаналізовано особливості педагогічної та інженерно-педагогічної діяльності; визначено професійні обов'язки інженера-педагога. На основі компетентнісного підходу розглянуто зміст педагогічних компетенцій інженера-педагога, зокрема, його комунікативної компетенції. Обґрунтовано провідну роль комунікації у інженерно-педагогічній діяльності. В статті розглянуто поняття «культура професійного спілкування». Конкретизовано вимоги до особистості інженера-педагога та його професійних умінь згідно існуючої нормативно-правової бази підготовки фахівців інженерно-педагогічної галузі. Визначено можливості формування культури професійного спілкування за умови створення освітньо-інформаційного середовища у вищому навчальному закладі. Показано перспективні напрямки щодо створення і запровадження освітньо-інформаційного середовища вищого навчального закладу.

Ключові слова: культура професійного спілкування, комунікативна компетентність, комунікативні вміння, освітньо-інформаційне середовище, інженери-педагоги.